

Nishanova Aziza Mirzaxmadova

TURAN INTERNATIONAL UNIVERSITY

Sayfiddinova Nilufar Ikromjon qizi

TURAN INTERNATIONAL UNIVERSITY

SBT-22-01-guruh talabasi

Annotatsiya: *Ta'lim jarayonida nazorat qilish va baholashning zamonaviy usullari o'quvchilarning bilimini samarali o'lchash va tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. An'anaviy baholash usullari bilan bir qatorda, raqamli texnologiyalar asosida interaktiv testlar, loyiha asosida baholash, sun'iy intellekt yordamida avtomatlashtirilgan tizimlar va o'zaro baholash metodlari qo'llanilmoqda. Xususan, Kahoot! Quizizz Google Forms kabi platformalar o'yin elementlari orqali bilim tekshirish imkonini beradi. Shuningdek, Replit GitHub CodeGrade kabi dasturlash muhitlari o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini sinashda muhim rol o'ynaydi. Sun'iy intellekt asosida baholash tizimlari esa natijalarni avtomatik tekshirish va takomillashtirishga yordam beradi. O'zaro va o'zini baholash metodlari esa o'quvchilarga tahliliy fikrlash va mustaqil baho berish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada informatika darslarida zamonaviy nazorat va baholash tizimlarining afzalliklari, ularni qo'llash metodlari hamda o'quv jarayoniga ta'siri tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Nazorat qilish, baholash usullari, interaktiv testlar, loyiha asosida baholash, sun'iy intellekt, avtomatlashtirilgan tizimlar, o'zaro baholash, o'zini baholash, raqamli baholash, informatika darslari.*

KIRISH

Ta'lim jarayonida nazorat qilish va baholash o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, ularning o'zlashtirish jarayonini baholash hamda ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim vositasi hisoblanadi. An'anaviy baholash tizimlari, jumladan, yozma va og'zaki imtihonlar, testlar, referatlar va reyting asosida baholash usullari uzoq yillar davomida qo'llanilib kelgan. Biroq, zamonaviy ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar jadal rivojlanib, nazorat va baholash tizimlari ham innovatsion yondashuvlar bilan boyitilib, yanada takomillashtirilmoqda. Bugungi kunda ta'lim muassasalarida Google Forms, Kahoot!, Quizizz, Moodle, Plickers, Socrative, Microsoft Forms, Turnitin kabi zamonaviy platformalar keng qo'llanilmoqda.

Ushbu vositalar o'quvchilarning bilim darajasini sinovdan o'tkazish jarayonini avtomatlashtirish, test va viktorinalar orqali interfaol baholashni amalga oshirish, natijalarni tezkor tahlil qilish hamda shaffof va adolatli baholash imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalari asosida baholash tizimlari rivojlanib, ta'lim jarayonini yanada samarali qilishga xizmat qilmoqda. Zamonaviy baholash usullari orasida formativen baholash, o'z-o'zini baholash, o'zaro baholash va portfoliolar asosida baholash usullari ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Formativen baholash o'quvchilarning rivojlanishini doimiy ravishda kuzatib borish va ularning o'quv jarayonidagi faolligini oshirishga xizmat qiladi.

O‘z-o‘zini baholash orqali esa o‘quvchilar o‘z bilim darajasini mustaqil ravishda tahlil qilish va xatolar ustida ishlash imkoniga ega bo‘ladilar. Shu bilan birga, loyihaviy ishlarga asoslangan baholash tizimi o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili.

Xorijiy ta’lim tizimlarida nazorat qilish va baholashning zamonaviy usullari keng qo‘llaniladi.

1. AQSH va Yevropa tajribasi.

Kompyuterlashtirilgan baholash (Computer-Based Assessment – CBA)

Duolingo English Test kabi sun’iy intellekt asosida ishlovchi tizimlar avtomatlashtirilgan baholashni ta’minlaydi.

–GRE, TOEFL, SAT kabi testlar adaptiv baholash tizimlarini qo‘llaydi, ya’ni savollarning murakkabligi javoblarga qarab moslashadi.

Ochiq masalalar va loyiha asosida baholash.

–Project-Based Learning (PBL). O‘quvchilar mustaqil ravishda yoki jamoaviy loyihalar yaratib, natijalar asosida baho oladilar.

– MIT OpenCourseWare singari platformalar orqali talabalar amaliy dasturlar yoki ilmiy maqolalar tayyorlaydi.

2. Finlyandiya ta’lim tajribasi.

O‘zaro baholash va o‘z-o‘zini baholash (Peer & Self-Assessment)

–O‘quvchilar bir-birining ishlarini tahlil qilib, fikr-mulohazalar bildirishadi.

–Formativ baholash

– natijaviy baholash emas, balki jarayon davomida tahlil qilish va o‘quvchilarni rag‘batlantirishga yo‘naltirilgan.

Portfolioga asoslangan baholash (Portfolio Assessment)

–O‘quvchilar o‘z ishlari (dastur kodlari, loyiha natijalari, grafikalar) asosida baholanadi.

–Xalqaro bakalavriat (IB) tizimida talabalar o‘z ta’lim yo‘lini hujjatlashtirib boradi.

3. Janubiy Koreya va Yaponiya tajribasi.

Sun’iy intellekt asosida baholash.

–AI yordamida avtomatik esse tahlili va yozma ishlarni tekshirish.

–Smart Classrooms va Big Data Learning Analytics o‘quvchilarning faoliyati asosida baholash uchun qo‘llanadi. *Gamifikatsiya va interaktiv testlar.*

–Kahoot!, Quizizz, Socrative singari vositalar o‘quvchilarni qiziqtirish va baholashni osonlashtirish uchun ishlatiladi.

– Adaptive Learning Systems (masalan, Knewton) – talabaning bilim darajasiga moslashtirilgan testlarni taklif qiladi. Bu tajribalar informatika fanida ham qo‘llanishi mumkin bo‘lib, ta’lim jarayonini interaktiv va samarali qiladi.

Metodlar.

Informatika darslarida nazorat va baholashning zamonaviy usullaridan foydalanish o‘quvchilarning faolligini oshirish, ularga mustaqil fikrlash imkoniyatini berish va bilimlarini chuqur o‘zlashtirishga yordam beradi.

Shakllantiruvchi baholash (Formative assessment). Shakllantiruvchi baholash

o‘quvchilarning o‘rganish jarayonini doimiy ravishda kuzatishga imkon beradi. Bu metod o‘quvchilarning muvaffaqiyatlarini aniqlash va kerakli o‘zgarishlar kiritish uchun ularni rag‘batlantiradi. O‘qituvchi o‘quvchilarga maqsadga erishishda yordam berish, xatolarni tuzatish va ularga takliflar berish uchun bu metodni qo‘llaydi. Shakllantiruvchi baholash dars davomida o‘quvchilarga tez-tez feedback berish, muammolarni muhokama qilish va o‘quvchilarning rivojlanishini kuzatish imkonini yaratadi.

Elektron test tizimlari

– bu baholash va nazorat qilish jarayonlarini avtomatlashtirishga yordam beruvchi zamonaviy texnologik yechim. Ushbu tizimlar turli ta'lim muassasalari, korporativ treninglar va sertifikatlash jarayonlarida keng qo‘llaniladi. Quyida ushbu metodning asosiy jihatlari yoritiladi.

1. Elektron test tizimlarining mohiyati. Elektron test tizimlari raqamli platformalar asosida ishlaydi va foydalanuvchilarga test savollarini onlayn rejimda yechish imkoniyatini beradi. Ushbu tizimlar natijalarni avtomatik ravishda baholash va tahlil qilish imkonini beradi.

2. Elektron test tizimlarining afzalliklari.

–*Tezkor baholash*

– Natijalar avtomatik tarzda aniqlanadi va qayta ishlanadi.

–*Aniqlik va shaffoflik*

– Subyektiv baholash omillaridan qochish imkonini beradi.

–*Masofaviy foydalanish*

– Istalgan joydan kirish va topshirish imkoniyati mavjud.

–*Moslashuvchanlik*

– Savollar turli formatlarda bo‘lishi mumkin: matn, audio, video, interaktiv elementlar.

–*Statistik tahlil*

– Olingan natijalar asosida o‘quvchilarning rivojlanishini tahlil qilish mumkin.

3. Elektron test tizimlarining turlari.

–*Statik testlar*

– Oldindan belgilangan savollar majmuasi bo‘yicha ishlaydi.

–*Moslashuvchan testlar (adaptive testing)*

– Foydalanuvchining javoblariga qarab test savollari murakkabligi o‘zgaradi.

–*Ochiq javobli testlar*

– Foydalanuvchi matn yoki kod kiritishi mumkin bo‘lgan savollar.

–*Interaktiv testlar*

– Multimediali yoki o‘yin elementlariga asoslangan test shakllari.

4. Elektron test tizimlarini amalga oshirish bosqichlari.

–*Tizim tanlash*

– Moodle, Google Forms, Kahoot, Quizizz kabi platformalarni aniqlash.

–*Test savollarini tayyorlash*

- Savollar formati va murakkablik darajasini belgilash.
- *Testni joylashtirish va tarqatish*
- Talabalar yoki xodimlarga kirish imkoniyatini berish.
- *Natijalarni tahlil qilish*
- Baholash statistikasi va qayta aloqa (feedback) asosida xulosa chiqarish.
- 5. Elektron test tizimlarining qo‘llanilish sohalari.
- Maktab va oliy ta’lim muassasalari
- Sertifikatsiya va litsenziyalash imtihonlari
- Xodimlarni baholash va kasbiy attestatsiya
- Masofaviy o‘quv kurslari va treninglar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Torrance, H., & Pryor, J. (2001). Developing formative assessment in the classroom: Using action research to expand teaching and learning. *British Educational Research Journal*, 27(5), 615-631.
2. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom’s Taxonomy of Educational Objectives. Pearson Education.
3. Hargreaves, E. (2005). *Assessment for learning and teaching*. London: Continuum.
4. Mahmudjanovna, Yahyokhonova Muhiba. "Increasing the Effectiveness of the Learning Process for the Use of Information and Communication Technologies." *Academia Globe* 2.04 (2021): 206-211.
5. Maxmudjonovna, Yaxiyaxonova Muhiba. "Bulutli texnologiyalarning xususiyatlari, afzalliklari va kamchiliklari." *Science Promotion* 8 (2024): 228-233.
6. Axmadova, Zahro, Malika Nurullayeva, and Muxiba Yaxiyaxonova. "SUN‘IY INTELLEKT VA EKSPERT TIZIM TUSHUNCHALARI. EKSPERT TIZIMLARINING INSTRUMENTAL VOSITALARI. EKSPERT TIZIMLARIDA BILIMLARNI TASHKIL QILISH." *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования* 4.1 (2025): 58-61.
7. Safaraliyev, Ergash, Malika Nurullayeva, and Muxiba Yaxiyaxonova. "SMM PLATFORMALARI BILAN TANISHISH: YOUTUBE SAYTI." *Молодые ученые* 3.2 (2025): 27-32.